

Preocupări filosofice asupra tehnicilor de cumul de „noroc” în viață sau despre avantajele consilierii filosofice

Vasile Țapoc, dr. hab., prof. univ.
Catedra de Filosofie și Antropologie, USM.

„Filosofia antică a propus umanității o artă de a trăi. Spre deosebire de aceasta, filosofia modernă pare a fi înaintea de toate construcția unui jargon tehnic rezervat specialiștilor”.

Pierre Hadot

Cele peste douăzeci și cinci de secole de viață culturală din Occident sunt marcate de crize periodice: criza lumii grecești arhaice, criza lumii grecești clasice, criza lumii romane, criza lumii creștine și criza lumii moderne. Pe parcursul acestor crize, după câte se pare, au avut loc pierderi importante de sensuri, principii și paradigme de înțelegere și trăire practică. Deși întâlnim și afirmații opuse, după cum vom demonstra, ele sunt inconsistente. Din rândul acestor afirmații face parte și cea a lui Jean-Luc Nancy care susține: „...în criză, sensul este pierdut din vedere, dar, la capătul crizei, atunci când i se risipesc cețurile și când se epuizează rătăcirile sau extravaganțele sale, exigența sensului reapare, intactă și imposibil de ignorat. *Revenirea* înseamnă deci, în primul rând, că nimic nu fusese cu adevărat pierdut și că nici durata crizei, nici abundența și intensitatea manifestărilor sale n-au putut altera *în profunzime* (evidențierile îi aparțin lui J.-L. Nancy – V.Ț.) o anumită idee (o schemă, o paradigmă, uneori o normă) a sensului” [1, 36]. Realitatea ne demonstrează contrariul.

Dacă ne oprim doar asupra culturii Greciei antice apoi vom vedea că aceasta evoluează în mai multe etape și se caracterizează prin mai multe mutații. Între secolele al VI-lea și al IV-lea î.Hr., sub efectul a două inovații majore: instituirea cetății (*polisului*) și nașterea filosofiei – o gândire eliberată de credințele mitologice, ce face apel la calitățile raționamentului și demonstrației, - se produc profunde schimbări, nu doar în structurile politice și sociale ale Greciei antice, ci și în reprezentările morale și intelectuale, filosofiei revenindu-i un rol important în viața polisului.

Criza mentalității mitologice a dus la introducerea rațiunii în gândirea savantă și în organizarea vieții publice. În cazul dat nu e vorba de acea rațiune modernă, universală și tehnicistă care presupunea posibilitatea de

a stăpâni lumea naturală prin acumularea cunoștințelor și experimentarea științifică, ci de o rațiune practică, inclusiv „politică” privind reglarea raporturilor dintre oameni. Ideea că viața socială poate fi călăuzită de gândire câștigă în fața autorității exercitate anterior de principiile mitologico-religioase. Referindu-se la procesele respective Olivier Nay mai menționează: „Emergența cetății grecești este, astfel, însoțită de o primă formă de „laicizare” a reprezentărilor sociale. Ea constituie o epocă în care miturile își pierd valoarea politică și sunt, progresiv, restrânse la sfera religioasă. Deliberarea se impune drept calea cea mai legitimă de a defini regulile vieții sociale, iar filosofia devine instrumentul de meditație asupra politicului” [2,31], adică de tehnică a rezolvării nu doar a problemelor teoretice, ci și practice ale omului.

Cu toate acestea evoluția gândirii grecești nu duce la supremația rațiunii în toate sectoarele societății. Spiritul filosofic întâlnește obstacole în viața politică, dar nici nu înlocuiește miturile și credințele iraționale. În viața politică, gândirea întemeiată pe rigoare și coerență se confruntă cu o formă de inteligență pe care grecii o numeau *metis*, adică viclenie și șiretenie. Și în gândirea desacralizată din viața publică are drept contrapondere dezvoltarea unor confrerii și secte cu caracter mistic [2, 39- 41].

În asemenea situații un lucru e clar și anume: filosofia - fie greacă, fie chineză, indiană sau oricare alta – a fost inventată din considerente nu doar teoretice, ci și practice – acestea condiționându-se reciproc. Fără filosofie nu poți înțelege suficient lumea în care trăiești, din fericire aproape toate gândurile, valorile noastre se înscriu, fără să știm întotdeauna, în marile viziuni filosofice asupra lumii, deja elaborate și structurate de-a lungul istoriei ideilor. Așa cum o spun mai mulți filosofi „nu filosofezi ca să te amuzi, nici măcar pentru a înțelege mai bine lumea și pe tine însuși, ci, uneori, „pentru a-ți salva pielea”. Din filosofie afli cum să învingi temerile care îți paralizează viața, și e o greșală să crezi că astăzi psihologia ar putea-o înlocui.

A învăța să trăiești, a învăța să nu te mai temi de diferite chipuri ale morții sau, pur și simplu, să depășești banalitatea vieții cotidiene, plictisul, timpul care trece, toate acestea constituiau scopul principal al școlilor din Antichitatea greacă. Mesajul lor merită să fie auzit, căci, spre deosebire de ceea ce se întâmplă în istoria științelor, filosofiile din trecut încă ne vorbesc” [3, 10].

Filosofia a parcurs un drum lung de la utilizarea ei drept cercetare și „medicină a sufletului” de către vechii greci și nu numai – în frunte cu Zamolxis, Socrate, stoicii și epicureicii – până la specializările excesive ale secolului al XX-lea. Un număr crescând de filosofi, mai precis „filosofi practicieni” au dus aceste evoluții mai departe ajutând oamenii obișnuiți să folosească filosofia în consiliere, management și în diverse situații educaționale. Unul din acești filosofi – Lou Marinoff menționează: „Rezultatul analizei teoriei și practicii, proprii unor forme de consiliere precum cea existențială, cognitivă sau filosofică, este acela că, deși metode terapeutice remarcabile precum empatia rogeriană (e vorba de psihologul american Carl Ransom Rogers (1902 – 1987) care a criticat atât terapiile cognitive și comportamentiste, cât și psihanaliza, susținând că abordarea pacientului trebuie să se bazeze pe empatie, adică pe un dialog binevoitor și comprehensiv între medic și pacient, unde este valorizată tendința autonomă spre autodezvoltare a pacientului – V.Ț.) îi ajută pe oameni în mod considerabil, ele pot fi și mai utile dacă beneficiază de aportul analizelor și tehnicilor filosofice” [4, 20]. L. Marinoff mai apelează la experiența „terapii înțelepte” a lui Tim LeBon care mărturisește: „Încă de la primele excursii, ca student, în sferele filosofiei, am avut mereu sentimentul că adevărata importanță a filosofiei o reprezintă potențialul ei *practic*. Experiența mea ca terapeut a confirmat atât necesitatea ca terapia să vină în sprijinul oamenilor cu „probleme de viață”, cât și potențialul cabinetului consilierului filosofic de a deveni o arenă în care oamenii pot primi acest ajutor” [4, 20].

Servicii terapeutice și consiliere înțeleaptă filosofia acordă nu doar pacienților străini, ci și sieși în ceea ce privește rezolvarea unor probleme, în care a fost implicată la „origini” filosofia. Adică filosofia se poate „autotrata” în cea ce privește obținerea înțelegerii corecte a valabilității și corectitudinii drumului parcurs prin crizele ce le-a suportat de-a lungul istoriei sale. Referindu-se la spectrul larg de terapie și consiliere Florin Lobonț menționează: „...putem grupa tipurile de consiliere, care angajează în mod semnificativ una sau mai multe dintre metodele filosofiei, în patru categorii principale: terapiile cognitive, logoterapia, consilierea existențial-fenomenologică și variantele consilierii filosofice” [6,24].

În calitate de probleme ce dorim să rezolvăm cu ajutorul consilierii filosofice vor fi două: precizarea semnificației norocului și cea a tehnicii

la grecii perioadei antice clasice și pe timpurile noastre. La Conferința de la UTM din 23 aprilie 2010 [7, 10-14] am susținut ideea înaintată de I.Habermas, H.Marcuse și alții precum că doar grecii antici înțelegeau corect tehnica, pe când posteritatea a deviat de la interpretarea corectă. Se știe despre interpretarea extinsă a lui *tehne* la greci: ca meșteșug, iscusință, artă și știință aplicată [8.267] . Ce ar însemna toate acestea, dacă nu faptul că tehnica la acea perioadă istorică semnifică și meșteșug, și iscusință dar și artă? Dacă arta este un factor al manifestării spiritului, apoi meșteșugul și iscusința sunt mai mult manipulări asupra obiectelor materiale. Probabil că anume identificarea tehnicii cu arta i-a făcut pe grecii perioadei antropologice să fie atât de eficienți în toate manifestările lor pe plan spiritual și material. Accentul fiind pus pe cel spiritual, dacă ținem cont că geniul grec a inventat pentru fiecare element ale sufletului uman câte o activitate pentru a le menține vii pe toate: pentru rațiune – știința, pentru sentimente – artele, pentru intuiția transcendentului – religia, iar filosofia pentru a le sintetiza pe toate în meditațiile și acțiunile omului asupra lumii. Folosirea integrală a acestora făcea posibilă includerea eficientă a omului în lume: prin știința în realitățile materială și spirituală, prin artă – în universul valorilor, prin religie – în domeniul raportului cu veșnicia, prin filosofie – stăpânirea tuturor acestora prin problematizare, cunoaștere și formarea atitudinii față de aceste domenii și față de sine însuși.

Un lucru e clar că orice activitate a grecului din antichitate include gândirea. Chiar și norocul în mod indirect depinde de gândire la Aristotel, de exemplu. În *Fizica* sa el scrie: „Este evident...că norocul este cauză prin accident în lucrurile care, făcute în vederea unui scop sunt făcute prin alegere (adică la alegerea noastră – V.Ț.). De aceea gândirea și norocul sunt de aceeași categorie, pentru că alegerea nu se face fără gândire (II,5, 197,a) [5, 45-46].

De tehnică se folosește doar omul și e interesant să medităm asupra faptului de ce grecii, înțelepții greci au atras atenția asupra unor momente întâmplătoare și nu necesare. Poate că restul ființelor se înscriu pe linia necesității, a legităților și doar omul înzestrat cu libertate și implicat în întretăieri de diverse cauze poate trage din norocul întâmplător mai multe avantaje decât din legăturile necesare și logice. R.Rorty menționa undeva, că pentru om contează mai mult întâmplarea decât necesitatea. E posibil că și grecii antici înțelegeau acest lucru și chiar au găsit tehnica

universală a captării norocului, pregătind factorul de decizie – intelectul uman – cu toate structurile lui: gândirea, înțelegerea, meditația, voința și sentimentele, prin aderarea acestuia la funcția formativ-consultativă a filosofiei pentru realizarea obiectelor preconizate.

Grecii antici, inventatori ai filosofiei, abordau fenomenele și procelele holist, sistemic. Pentru ei „a ști, a vrea și a putea” însemna același lucru – de aici și unitatea între aspectele acțiunilor în „meșteșug, iscusință, artă și tehnică ca știință aplicată”. Acest specific al abordării lui tehne la greci a dispărut pe parcursul istoriei ulterioare. În procesul convertirii tradiției grecești în alte culturi s-a produs fenomenul aculturației – degradării valorilor inițiale. Pentru a le restabili se cere abordarea acestor valori în mod holist, sistemic în cadrul structurii noilor realități. Pentru a restabili elementele pierdute avem nevoie de un proces în esență de recuperare care s-ar putea realia în cadrul *corectaziei* (de la gr. *Kore* – pupilă și *Ektasis* – dilatație) – „dilatare a pupilei” pentru a lărgi orizontul înțelegerii. În cazul de față consilierea filosofică ne este de mare folos deoarece aplicată asupra culturii și a nucleului ei spiritual- filosofiei, ea (consilierea) permite „...sporirea cunoașterii de sine... prin lărgirea pe baza analizei, a perspectivei sale asupra propriei vieți și a lumii înconjurătoare” [6, 26-27].

Referințe bibliografice

1. Jean-Luc Nancy, *Uitarea filosofiei*. Tr. de Ciprian Mihali, Colecția *Diaphora*, București: Casa Cărții de Știință, 1998, 115p.
2. Olivier Nay, *Istoria ideilor politice*. Tr. de Vasile Savin, Iași: Polirom, 2008, 671p.
3. Luc Ferry, *Învață să trăiești. Tratat de filosofie pentru tânăra generație*. Tr. de Cristina Bîzu, București: Curtea veche, 2007, 288p.
4. Lou Marinoff, *Înghite Platon, nu Prozac!: aplicarea înțelepciunii eterne la problemele de zi cu zi*. Tr. Florin Lobonț, București: Ed. Trei, 2009, 509p.
5. Aristotel, *Fizica*, Tr. de Pavel Apostol, București: Ed. Științifică, 1966, 270p.
6. Florin Lobonț, *Forme filosofice actuale ale consilierii și psihoterapiei*. Studiu introductiv la: Lou Marinoff, *Înghite Platon, nu Proza!: aplicarea înțelepciunii eterne la problemele de zi cu zi*. Traducere, note și studiu introductiv de Florin Lobonț, București: Ed. Trei, 2009, pp. 15-34.
7. Vasile Țapoc, *Impactul științei și tehnicii asupra culturii spirituale* – în: *Materialele Conferinței științifice interuniversitare din 23 aprilie 2010*.

Științele socioumanistice și progresul tehnico-științific, Chișinău: UTM, 2010, pp. 10-12.

8. Francis E.Peters, *Termenii filosofiei grecești*. Tr. de Dragan Stoianovici, București: Ed. Humanitas, 1993, 325p.

Bioetica vest-europeană și biodreptul – cel de al patrulea traseu în dezvoltarea eticii biologice: analiză teoretico-metodologică

Teodor N. Țârdea, doctor habilitat în filosofie, profesor universitar, USMF „Nicolae Testemițanu” din RM, catedra Filosofie și Bioetică

Actualmente în literatura de specialitate se evidențiază câteva trasee istorico-noționale în dezvoltarea istorică a bioeticii. De exemplu, la etapa inițială de evoluție a eticii biologice în SUA apar concomitent două trasee conceptuale în geneza acesteia: primul este traseul *timpuriu* al lui Van Rensselaer Potter, unde el interpretează acest fenomen în sens *larg* al cuvântului, ca o *nouă înțelepciune* ce ar reuni două dintre cele mai importante și necesare elemente ale practicii sociale – *cunoștințele biologice* și *valorile general-umane*. Această netradițională înțelepciune fondatorul bioeticii o numește *Știință a Supraviețuirii*, fiind desenată de el prin termenul „*Bioetică*” [1, c.9]. Altfel vorbind, în tălmăcirea potteriană etica tradițională își extinde imperatiivele sale morale și asupra lumii animalelor și plantelor, modificându-se într-o etică biologică, ce unește în sine, după V.R. Potter cel târziu, *etica medicală* și cea *invaironmentală*¹ [2,p.74]. În așa mod bioetica se transformă într-un mecanism efectiv de asigurare a securității umane.

Al doilea traseu este cel a lui *Andre Hellegers*, unde etica biologică este examinată în *sens îngust*, drept o etică profesională, o etică medicală, însă cu o nouă denumire – *bioetica*. Etica hellegeriană, cu regret, a umbrit bioetica lui V.R. Potter circa 20 de ani [3, p.4]. Mai apoi bioetica, acomodându-se la cerințele vremurilor, dezvoltându-se teoretico-conceptual „apucă” și pe alte căi, desfunde și răzbate alte drumuri [4, p.3-9; 5, c. 221-289], conform circumstanțelor timpurilor. În articolul de

¹ Din limba engleză *environment* – mediu ambiant